

Zahid Xəlil: Bu gün uşaqları təəccübləndirmək çox çətindir

İkisahil.TV-nin bugünkü müahibəsi şair, pedaqoq, filologiya elmləri doktoru Zahid Xəlildir

-Zahid müəllim, etiraf edək ki, son illər uşaqlarda mütaliədən çox müasir texnologiyalara maraq artıb. Müasir uşaq ədəbiyyatının hazırkı durumunu necə dəyərləndirərdiniz?

- Uşaqlar üçün klassik uşaq ədəbiyyatı nümunələri ilə yanaşı, deyilən dünyanı qavramağa kömək edən, ölkəmizin yeni dövründə real-lıqlarını təsvir etməyə təsir göstərən yeni tipli ədəbiyyata da ciddi ehtiyac vardır. Ümumiyyətlə, bütövlükdə ədəbiyyat, o cümlədən də uşaq ədəbiyyatı daim yeniləşməli və zənginləşdirilməlidir. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı Sovet dövründə, xüsusilə 80-ci illərin sonunda SSRİ üzrə ən qabaqcıl ədəbiyyat idi. Rus ədəbiyyatşünasları bizimlə hesablaşırdılar, haqqımızda məqalələr yazırdılar, aramızda dialoq və müzakirələr olurdu. Məlum 90-cı illərdən sonra təkə uşaq ədəbiyyatın yox, bütün mədəniyyət sahələrinin inkişafına mane olacaq çəhətlər meydana çıxdı. İndi də uşaq ədəbiyyatı meydanında döyüşənlər ancaq qocaman yazıçılardır, ekseriyətli təqaüdə çıxan müəllimlərdir, yazı etibarilə, demək olar, onlar da bizim nəsiləndir.

- Çəkdiniz zəhmətin qarşılığını görmüsunüzümü?

- Əlbəttə. Bizim dövrümüzdə yüksək qonorar vardı. Məsələn, mən yazılarımın ekseriyətini xarici ölkələrə yazmışam. Hətta mənim haqqımda o zamanlar miflər yaranmışdı. Hər yeni əsərimi başqa-başqa şəhərlərdə yazırdım. O zaman yazıçıya, onun heyət tərzinə böyük hörmət vardı. Ən yaxşı yaşayan insanlar yazıçılardır. Mənə Mənim Moskvada bir ilde dörd kitabım çıxmışdı. Bu, mənə çox fərəhəndirirdi. Artıq özümü Ümmütilfəq mliqyasında yazıçı hesab edirdim. Ən uğurlu kitabım "Salam, Cırdan" kitabı oldu. "On söz"ünü də özüm yazmışdım. Bu kitab 1987-ci ildə Moskvada Beynəlxalq yarmarkada iştirak etdi. Yarmarkada xarici nəşrlər iştirak edir, müqavilələr bağlayırdılar. Mənim kitabım rəfin aşağı gözündə qoyulmuşdu. Birdən səs-küy yaranı ki, komissiya var. Hamı kənara çəkildi, gördüm iki nəfər gəllər. Mərkəz Komitənin katibi Yakovlev və ulu öndər Heydər Əliyev. Nəşriyyatın direktoru mənim kitabımı rəfin aşağı gözündən götürüb arxasında gizlətdi. Gəldi onlara tərəf, gördüdü və söhbət vaxtı kitabımı göstərib dedi, - sizin Cırdanınız da burdadı. Ümmümilli

Liderimiz müəllifi ilə maraqlandı, gəldim gördümdüm. Gördüm ki, Ulu Öndərimiz belə böyük bir yarmarkada xalqın yazıçı nümayəndəsini görməyinə çox sevindi. Bu, həm Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının, həm də yazıçısının uğuru idi.

- Bu gün ədəbiyyat gəlir gətirirmi?

- Gətirmir. Biz məhsullarımızı dünyaya təqdim edə bilmirik. Şairlərimiz min bir zəhmətlə yazdıqları əsərlərini məcbur olub öz vəsaitləri hesabına çap edirlər. İki kitabım Türkiyədə çapdan çıxıb. O kitabların hər ikisi də "Amazon" kitab mağazalarında onlayn şəkildə satılır. Türkiyədə satış işlərini kitab çap edən neşriyyatlar özləri həyata keçirirlər. Burada çap olunan kitabların uşaq ədəbiyyatını nəzərdə tutaram-dünyaya çıxışı olmur. Təəssüf ki, Azərbaycanda bu gün məni qanə edəcək, diqqəti cəlb edəcək uşaq ədəbiyyatı nümunələrinə çox az rast gəlirəm.

- Sizcə, uşaqları mütaliəyə cəlb etmək üçün kitabların tərtibatının önəmi varmı?

- Uşaq kitablarında şəkillər, rənglər xüsusi yer tutur. Uşaq əsərlərinə şəkil çəkmək rəssamlara layiq olduqları qonorarlar verilə daha yaxşı nəticələr görə bilərik. Çünki uşaq kitablarının tərtibatı çox çətindir. Məaliyyə məhdudluqları ucbatından şəkillər internetdən götürüldüyü üçün şərtlər canlandıra bilmir.

-Uşaq ədəbiyyatında tənqidçilər nəzərləri cəlb etmir. Ümumiyyətlə, tənqidçisi olmayan ədəbiyyat inkişaf edə bilərmi?

- İndi nəzərləri daha çox tənqidçilər deyil, tənqidçilər cəlb edir. Çünki tənqid çox dözümsüzdür. Bir az tənqid olan kimi düşməncilik yaranır. Tənqidçilərin çoxu tanıdığı, yaxın münasibətdə olub, oturub-durduğu müəlliflər haqqında tənif yazmaq meşğuldurlar. Onu deyim ki, mən gənc vaxtlarımda həm də eməlli-başlı tənqidçi idim.

-İnternet esirdir. Əvvəlki illərdən fərqli olaraq uşaqları təəccübləndirmək çox çətindir. Uşaq yazıçıları bunun öhdəsindən gələ bilərlərmi?

- Hesab edirəm ki, internet əsrinin uşaq yazıçıları müasir eiməli bilimlilərdir ki, uşaqların maraqlarının önmə keçməyi bacarsınlar. Müasir uşaq yazıçısı fizikani, riyaziyyatı, informatikani bilməlidir. Uşaq öz yazı-

çısından çox bilirsə, onu necə təəccübləndirə bilər? - Ümumiyyətlə, yaxşı yazmaq üçün çoxlu mütaliə və müşahidə etmək lazımdır. Uşaqlar üçün klassik nağıl da yazılmalıdır, müasir də. Klassika uşaqların öz kökünə bağlanmasına xidmət edir. Uşaqlar ilk dəfə mənsub olduqları xalqın dilini onun ədəbiyyatı vasitəsilə daha mükəmməl öyrənirlər. Uşaqların diqqətini cəlb etmək üçün nağıllarımız səhnələşdirilib disklərə köçürülməlidir. Bəzi uşaqlar ola bilsin ki, indiki kitabı qəbul etmir. Biz bunu uşaqlara hansısa formada təqdim etməyin yolunu tapmalıyıq. Uşaqların oynamaq istədiyi oyunlara uşaq ədəbiyyatını qatmalıyıq. Deyərdim ki, uşaq ədəbiyyatımızda ictimai və sosial məzmun öz əhatə dairəsinə genişləndirilməlidir.

- Müasir uşaqları daha çox hansı mövzularda olan əsərlər cəlb edir?

- Uşaqlar böyüdükcə, mühitə və cəmiyyətlə inteqrasiya olunduqca onların heyat hekayəsi də dəyişir. Uşaqların yaş mərhələləri ədəbi janrları inkişaf mərhələləridir. Cəlbedici internet resursları ilə rəqəbat aparmaq üçün çətdə uşaq ədəbiyyatı daha canlı, sadə dilde yazılmalı, uşaqların ürayinə yol tapmalıdır. İlk baxışda uşaq ədəbiyyatı nəşrləri ilə bağlı bəziyyəti kəmiyyət baxımından qənaət bəxşdir. Buyur, qarşına növbəti kitablar: dünya ədəbiyyatı nümunələri, nağıllar, şeirlər kitabı düzəcəklər. Lakin ehtə nümunələrlə rastlaşırıq ki, sadəcə, təəssüf hissi keçirərsən. Çünki çap olunan ekser şeirlər mənasız söz yığıni təsiri bəşşəyir, sif qafiyəpərdəlik nümunəsi olan, uşaq təhkiyəsinin şirniyyindən uzaq bu şeirlərdə cətil vələnpərvərlik, bəsit yumor hissi üstünlük təşkil edir. Mənə ehtə kitablar başğışayırırlar ki, görürəm, o zaman bu çər yazıları redaksiyanın qapısından çıxarı buraxmızdılar, amma indiki yüksək tərtibatla çap etdirib paylayırlar. Bunlar ədəbiyyat və mədəniyyəti inkişafına mane olan ən birinci səbəblərdir. Texnika, internet əsrində, bütün el çalmayan arzuların realığı çevrildi bir əsrdə yaşayırıq və uşaqlar da bütün bu hadisələrin icrəsinə formalaşır, tərbəylənir. Hesab edirəm ki, XIX-XX əsrdə yaranmış ədəbiyyatla XXI əsrin uşağını böyütmək, formalaşdırmaq mümkündür deyil. Yeniliklərə açıq olmalıyıq.